

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
30.10.2012
RT I, 05.11.2012, 1

Riigilõivuseaduse § 57 lõigete 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 30.10.2012

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-14-12
Otsuse kuupäev	30. oktoober 2012
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Henn Jõks ja Ott Järvesaar
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 57 lõigete 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 11. juuni 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-9843, 13. juuni 2012. aasta määrused tsiviilasjades nr 2-11-17899 ja nr 2-11-29293 ning 16. juuli 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-08-4366
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) olid põhiseadusega vastuolus järgmises osas:

- 1) milles tsiviilasjas hinnaga 51 129 eurot 31 senti kuni 57 520 eurot 48 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4473 eurot 81 senti;
- 2) milles tsiviilasjas hinnaga 57 520 eurot 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti;
- 3) milles tsiviilasjas hinnaga 159 779 eurot 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA TALLINNA RINGKONNAKOHTU MÄÄRUSED

Tsiviilasi nr 2-08-4366

1.Männiku Metallitööstuse OÜ (nüüd Viimsi Tööstuspark OÜ), A. Kuldmäe ja T. Tallo esitasid 7. veebruaril 2008 Harju Maakohtule hagi OÜ Vedlers (nüüd G-U BKS Estonia OÜ) vastu kokku 800 000 krooni (51 129 euro 32 senti) ning viivise väljamõistmiseks. 23. märtsil 2011 esitas kostja Harju Maakohtule vastuhagi, mille

palus tuvastada kõigi hagejate osas eraldi nende kohustuse anda notariaalselt kinnitatud nõusolek hagejate kasuks kommertsipandi registris kostja varal II järjekohal asuvate kommertsipantide kustutamiseks ja kohustada hagejaid neid nõusolekuid andma. Harju Maakohus jättis 30. mai 2012. aasta otsusega hagi rahuldamata ja rahuldab vastuhagi ning jättis kostja menetluskulud võrdsetes osades hagejate kanda.

2.Tallinna Ringkonnakohtule saabus 29. juunil 2012 hagejate apellatsioonkaebus maakohutuotsuse peale. Apellatsioonkaebusel riigilõivu ei tasutud. Hagejad palusid tühistada maakohu otsuse ja rahuldada hagi ning jätta vastuhagi rahuldamata ja menetluskulud kostja kanda. Lisaks palusid nad tunnistada Riigikohtu 7. mai 2012. aasta otsuse asjas nr 3-4-1-7-12 põhjendustest lähtuvalt praeguses tsiviilasjas apellatsioonkaebuselt asjassepuutuvaks määras riigilõivu ettenägevad riigilõivuseaduse sätted põhiseadusega vastuolus olevaks. Hagejate arvates tuleb selle Riigikohtu otsuse punkti 45 järgi tasuda riigilõivuseaduse kohaldamata jätmisel riigilõivu kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud seaduse järgi. Samuti olid hagejad valmis tasuma riigilõivu 1. juulist 2012 kehtima hakkava määra alusel.

3.Tallinna Ringkonnakohus jättis 16. juuli 2012. aasta määrusega apellatsioonkaebuse käiguta ja andis tähtaja riigilõivu tasumiseks. Ringkonnakohus tunnistas asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata.

4.Riigikohtu praktikakohaselt kujutavad kohtusse pöördumisele kehtestatud kõrged lõivud tõsist ohtuõiguskaitse kättesaadavusele ja lõivu ebaproportsionaalsuse kahtluse korraltuleks sellist kahtlust põhiseaduslikkuse järelevalve korras põhjalikultanalüüsida. Asjassepuutuvaks määras riigilõiv on ebaproportsionaalmenetlusökoonoomia eesmärgiga, milleks ei saa olla suurte nõuetegakohtuvaidluste välistamine. Ebamõistlikult suure riigilõivuga see agasaavutatakse. Asjassepuutuva suurusega riigilõiv takistab kohtusse pöördumistning avaldaks isikule praeguses majandusolukorras suurt majanduslikku survetkohtusse pöördumisest või kaebuse esitamisest loobumiseks.

5.Apellatsioonkaebuselttasumisele kuuluva põhiseaduspärase riigilõivu määramisel juhindusringkonnakohus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1. novembri2011. aasta otsusest asjas nr 3-4-1-17-11 (punktid 16 ja 17) ja Riigikohtuüldkogu 29. novembri 2011. aasta otsusest asjas nr 3-3-1-22-11 (punktid 31–34).Seetõttu määras ringkonnakohus kuni 31. detsembrini 2008 kehtinudriigilõivuseaduse alusel apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluvaksriigilõivuks 2029 eurot 19 senti, lisades, et ka sellises suuruses riigilõivtagab riigile apellatsioonkaebuse menetlemise kulude hüvitamise oluliseltsuuremas ulatuses, kui on keskmised arvestuslikud kulud (vt Riigikohtu üldkogu6. märtsi 2012. aasta otsust asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 26.2).

Tallinna Ringkonnakohtu määrus saabus Riigikohtusse 17. juulil 2012.

Tsiviilasi nr 2-11-17899

6.A. Päiv esitas apellatsioonkaebuseHarju Maakohu 3. aprilli 2012. aasta otsuse peale. Apellatsioonkaebuse hindoli 63 911 eurot 60 senti. Sellise suurusega nõudelt tuli riigilõivuseaduse(RLS) § 57 lõigete 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 alusel tasudariigilõivu 4793 eurot 37 senti. Apellant esitas koos apellatsioonkaebusegamenetlusabi taotluse riigilõivu osamaksetena tasumise võimaldamiseks. Samutileidis apellant, et asjassepuutuv riigilõivumäär on põhiseadusega vastuolus jamõistlik riigilõivu suurus on 950 eurot. Ringkonnakohus jättis menetlusabitaotluse rahuldamata ja nõudis ekslikult vaid 950-eurose riigilõivu tasumist,mille apellant tasus 12. juunil 2012.

7.Tallinna Ringkonnakohus jättis 13. juuni 2012. aasta määrusega apellatsioonkaebuse käiguta ja andis apellandile tähtaja täiendava riigilõivu 1462 euro 66 senti tasumiseks. Kohustunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata sellelt apellatsioonkaebuselt 4793 euro 37 senti riigilõivu tasumise kohustuse sätestavad RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1.

8.Sellises suuruseriigilõiv takistab isikuid oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumisel.Ringkonnakohus toetus asjassepuutuva riigilõivumäära põhiseadusvastasust väitesRiigikohtu riigilõive käsitlevale praktikale alates 2009. aastast.

9.Tallinna Ringkonnakohusleidis, et Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1. novembri2011. aasta otsuse järgi asjas nr 3-4-1-17-11 (punktid 16 ja 17) jaRiigikohtu üldkogu 29. novembri 2011. aasta otsuse järgi asjas nr 3-3-1-22-11 (punktid 31–34) tuli kuni 30. juunini 2012 kehtinudriigilõivuseaduse redaktsiooni riigilõivumäära kohaldamata jätmisel määrata tasudatulev riigilõiv kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseadusejärgi. Seega on põhiseaduspärane riigilõiv 2412 eurot 66 senti. Ringkonnakohusei nõustunud apellandiga, et riigilõivu mõistlikuks suuruseks on 950 eurot,sest apellant viitas riigilõivuseaduse eelnõule, milles ei ole võimalikulttulevikus kehtivate riigilõivumäärade kohta Riigikogu lõplikku seisukohta.Ringkonnakohus lisan, et riigilõiv võimalikult saamata jäänud või apellandiltvõimalikult enam nõutud riigilõivu küsimus tuleb lahendada pärast õigusnormipõhiseaduslikkuse kontrolli käigus tehtava lahendi jõustumist selle tulemusestjuhindudes.

Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 25. juulil 2012.

Tsiviilasi nr 2-11-9843

10. Tallinna Ringkonnakohtusse saabus 23. mail 2012 AS-i DNB Liising apellatsioonkaebus Harju Maakohtu 23. aprilli 2012. aasta otsuse peale, millelt apellant tasus riigilõivu 4314 eurot 4 senti. Apellatsioonkaebuse hind oli 166 423 eurot 19 senti. RLS § 57 lõigete 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 alusel tuli sellelt apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Apellant taotles selles määras riigilõivu ette nägevate sätetepõhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamist.

11. Tallinna Ringkonnakohus võttis 11. juuni 2012. aasta määrusega AS-i DNB Liising apellatsioonkaebuse menetlusse. Kohus tunnistas asjassepuutivas määras riigilõivu ette nägevat sätet põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättiskohaldamata.

12. Ringkonnakohus leidis Riigikohtu riigilõive käsitlevale praktikale tuginedes, et riigilõiv, mida apellant peab seaduse järgi tasuma, on ebaproportsionaalne menetlusökonoomiaeesmärgiga. Menetlusökonoomia eesmärgiks ei saa olla kohtuvaidluste välistamine. Ebamõistlikult suur riigilõiv toob selle aga kaasa. Sellises suuruses lõivunõudmine avaldab suurt majanduslikku survet kohtusse pöördumisest või kaebuse esitamise loobumiseks, seda enam üldise majanduslanguse ja vaesumise taustal. Ka 4314 euro 4 senti suurune riigilõiv tagaks riigile apellatsioonkaebusemenetlemise kulude hüvitamise oluliselt suuremas ulatuses, kui on tsiviilasjakeskmise arvestuslik kulu. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on 7. mail 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-7-12 tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivu 5432 eurot 49 senti. Samastel põhjustel on kehtetu kaoluliselt suurem, praeguses asjas asjassepuutuv riigilõiv.

13. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduseredaktsiooni riigilõivumäära kohaldamata jätmisel tuli riigilõivu tasuda kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse järgi (Riigikohtupõhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-7-12). Apellant on seega tasunud kaebuselt piisaval riigilõivu.

Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 19. juunil 2012.

Tsiviilasi nr 2-11-29293

14. J. Shuba ja J. Lampesitasid apellatsioonkaebuse Harju Maakohtu 24. aprilli 2012. aasta otsuse peale. Tsiviilasja hind apellatsioonimenetluses oli 180 422 eurot, millelt tuli RLS § 57 lõigete 1 ja 22 ning lisa 1 alusel tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Apellandid apellatsioonkaebuselt riigilõivu ei tasunud järelevalve kohaldamata selle ette nägevat sätet põhiseadusega vastuolus olevaks jäätta kohaldamata. Alternatiivselt soovisid nad riigilõivust täielikult või osaliselt vabastamist.

15. Tallinna Ringkonnakohus tunnistas 13. juuni 2012. aasta määru põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 159 779 eurot 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Alternatiivse riigilõivust vabastamise menetlusabitaotluse jättis ringkonnakohus vajaduse puudumisel lahendamata. Kohus jättis J. Shuba ja J. Lambi apellatsioonkaebuse käiguta ja kohustas apellante tasuma apellatsioonkaebuselt riigilõivu 4537 eurot 73 senti.

16. Leides tuge Riigikohtupraktikast, leidis Tallinna Ringkonnakohus, et riigilõivuseaduses sätestatud suuruses riigilõiv piirab ebaproportsionaalselt apellantide õigust pöörduda omaeeldatavate õiguste kaitseks kohtusse. Kohus meenutas, et on tsiviilasjas nr 2-11-9843 juba algatanud samade sätete suhtes põhiseaduslikkuse järelevalvemenetluse.

17. Ringkonnakohus määraskuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse alusel apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluvaks riigilõivuks 4537 eurot 73 senti. Ringkonnakohus lisas, et riigilõiv võimalikult saamata jäänud või apellandilt võimalikult enam nõutud riigilõivu küsimus tuleb lahendada pärast õigusnormi põhiseaduslikkuse kontrolli käigus tehtava lahendi jõustumist selle tulemusest juhindudes.

Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 31. augustil 2012.

18. Riigikohus liitis 11. oktoobri 2012. aasta määrusega Tallinna Ringkonnakohtu 11. juuni 2012. aastamäärusega tsiviilasjas nr 2-11-9843 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalveasja nr 3-4-1-14-12, Tallinna Ringkonnakohtu 13. juuni 2012. aastamäärusega tsiviilasjas nr 2-11-17899 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalveasja nr 3-4-1-17-12, Tallinna Ringkonnakohtu 13. juuni 2012. aastamäärusega tsiviilasjas nr 2-11-29293 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalveasja nr 3-4-1-21-12 ja Tallinna Ringkonnakohtu 16. juuli 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-08-4366 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-18-12 ühte menetlusse. Uue liidetud põhiseaduslikkuse järelevalve asja number on 3-4-1-14-12.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

Riigikogu

19. Riigikogupõhiseaduskomisjon järeldas põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-21-12 esitatud arvamuses, et arvestades riigilõivu ja nõude suuruse proportsioonina Riigikohtu seniseid seisukohti, on 8308 euro 51 sendise riigilõivuproportsioon põhiseadusega vastuolus. Praeguseks on seadusandja leidnud, et riigilõivu legitiimseid eesmärke on võimalik saavutada ka madalamateriigilõivudega, 1. juulist 2012 alandati riigilõivumäärasid oluliselt.

Tsiviilasja nr 2-08-4366 menetlusosalised

20. Viimsi Tööstuspark OÜ, A. Kuldmäe ja T. Tallo Riigikohtule arvamust ei esitanud.

21. G-U BKS Estonia OÜ leiab, et asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted on põhiseadusega vastuolus. Tuginedes Riigikohtu varasematele lahenditele riigilõivuseaduse asjus, kataks ka oluliselt väiksem ja isikule vähem koormav riigilõiv õigusemõistmise kuldringkonnakohtus (asjassepuutuv riigilõiv katab need 6,4 korda). Seega ei ole vaidlusalustest sätetest tulenev riigilõiv vajalik abinõu, et katta ringkonnakohtu tegevuskulusid asja lahendamisel. Muid eesmärke ei saa apellatsioonkaebuselt tasutaval riigilõivul olla ning pahatahtlikke kaebusi ei olekski võimalik riigilõivuga vältida (kõrgema hinnaga tsiviilasjades esitatud kaebused ei ole pahatahtlikumad). Isegi kui riigilõivuga oleks võimalik vältida pahatahtlikke kaebusi, siis oleks ka see saavutatav oluliselt madalama ja isikut vähem koormava riigilõivuga kui 4473 eurot 81 senti. Asjassepuutuv riigilõivumäär on eaproportsionaalselt kõrge ka Eesti üldiste ühiskonnaolude, sh majanduskeskkonna, miinimumpalga ja keskmise palga suuruse taustal.

Tsiviilasja nr 2-11-17899 menetlusosalised

22. AS Eesti Krediidipank nõustub ringkonnakohtuga, et vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted on vastuolus põhiseadusega. Samas on ta arvamusel, et põhiseadusega kooskõlas oleva lõivumääramisel oleks asjakohasem lähtuda praegu kehtivatest määradest.

23. A. Päiv nõustub põhimõtteliselt Tallinna Ringkonnakohtu 13. juuni 2012. aasta määruses esitatud seisukohtadega, kuid lisab, et ka Tallinna Ringkonnakohtu nõutud ja tematasutud 2412 eurot 66 senti on tegelikult ülemäärane summa, mis ikkagi piirab äärmiselt intensiivselt isikutel oma edasikaebe õigust teostada.

24. A. Päiv rõhutab riigilõivude äärmist ebaõiglust kostjate suhtes, kes on praegu menetlusse haaratud enda tahte vastaselt ning kes olid enda suhtes kahjuliku otsuse tegemisel äärmiselt raskes olukorras edasikaebe õiguse kasutamise aspektist. Kui kohtusse pöördumisel saaks veel kõne alla tulla eesmärk hoida ära põhjendamatuid hagisid ja kaebusi, siis edasikaebe seisukohast ei ole märgitu enam argumentiks, kui võrd kostja ei ole valinud kohtusse pöördumist. Riigilõivude funktsiooniks on eelkõige kohtupidamise kulude katmine, mitte riigi rikastumine menetlusosaliste arvel.

25. A. Päiv märgib, et riigilõivu suuruse määramisel apellatsioonkaebuse esitamise seisuga 3. mail 2012 oleks õiguspärane lähtuda nn lähima regulatsiooni põhimõttest – vähem kui kaks kuud hiljem jõustus riigilõivuseaduse redaktsioon, kus sama hagi hinnapuhul oleks apellatsioonkaebuse esitamisel (e-toimiku vahendusel) tulnud tasuda riigilõivu vaid 950 eurot. See summa on põhjendatud ja õiglane. Puuduvad igasugused põhjendused, miks A. Päiv peaks tasuma apellatsioonkaebusel riigilõivu enam kui 2,5 korda rohkem, kui sisuliselt kohe jõustusid uued jamoistlikud riigilõivumäärad, mis kahtlemata vastavad enam kaasaja Eesti ühiskonnaja majanduse oludele. A. Päiv mõnab küll, et riigilõivuseaduse uueredaktsiooni jõustumine alates 1. juulist 2012 ei tähenda iseenesest seda, et praeguses asjas Tallinna Ringkonnakohtu määratud riigilõiv oli põhiseadusega vastuolus, kuid märgitakse, et ei saa samas välistada ning üldise õiguskindluse mõttes oleks kohane, kui Riigikohus annaks Tallinna Ringkonnakohtule selged juhised põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määramiseks olukorras, kus Riigikohus on tunnistanud konkreetse riigilõivu põhiseadusvastaseks. Vastupidisel juhul võib A. Päiva õiguste kaitse jääda poolikuks: Tallinna Ringkonnakohtus on küll tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks RLS § 57 lõiked 1 ja 22 ning lisa 1 (kehtinud redaktsioonis), mis koostoimes näevad ette kohustuse tasudatsiviilasjas apellatsioonkaebuselt riigilõivu 4793 eurot 37 senti, kuid kui Riigikohus ei kontrolli Tallinna Ringkonnakohtu määratud riigilõivu õiguspärasust, siis sisuliselt puudubki organ, kes seda asjaolu kontrolliks. Ei ole nimeltusutav, et Tallinna Ringkonnakohtus ise tunnistaks põhiseadusega vastuolus olevaks enda määratud riigilõivu.

Tsiviilasja nr 2-11-9843 menetlusosalised

26. AS DNB Liising nõustub Tallinna Ringkonnakohtu 11. juuni 2012. aasta määruses toodud seisukohtadega ning palub tunnistada asjassepuutuvad sätted põhiseadusega vastuolus olevaks.

27. A. Prou Riigikohtule arvamust ei esitanud.

Tsiviilasja nr 2-11-29293 menetlusosalised

28.AS GA Fund Management, J. Shuba ja J. Lamp Riigikohtule arvamusi ei esitanud.

Õiguskantsler

29.Õiguskantsleri arvates oli RLS § 57 lõigete 1 ja 22 ning lisa 1 koostoime regulatsioon praeguses asjas asjassepuutuvate riigilõivumäärade osas vastuolus põhiseaduse (PS) § 24 lõikega 5 ja §-ga 11.

30.Riigilõivuna 8308 euro51 sendi, 4793 euro 37 sendi või 4473 euro 81 sendi tasumise nõue on ülemääraintensiivne kohtusse pöördumise õiguse piirang ja riivab samal ajal ka muudepõhiõiguste ja -vabaduste kasutamist (nt omandiõigust ja ettevõtlusvabadust),mistõttu on riive ka nende kasutamisele intensiivne. Riigikohus on tunnistanudpõhiseadusega vastuolus olevaks samas suurusjärgus riigilõivumäärad.

31.Õiguskantslerihinnangul on selline kohtupraktika, kus madalama astme kohtud on samal ajalseaduse põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisega ise määranud nende hinnangulpõhiseaduspärase suurusega riigilõivu ja seda enne Riigikohtu lõplikkuseisukohta, kaugenenud seadusandja määratud põhimõttest, mille kohaselt onriigilõivu suurus küll kohtumenetluse käigus korrigeeritav, kuid selle nõudmineja tasumine enne asja sisulist lahendamist seadusandja määratud suuruses (PS § 113) on seaduse absoluutne nõue ja sellisena menetlusosalistele ettenähtav ning nende võrdset kohtlemist tagav (välja arvatud riigilõivuseaduses ettenähtud lõivu tasumisest vabastamise juhud). Seejuures tuleb nõuda põhiseadusega kooskõlas oleva riigilõivusumma tasumist.

32.Samas leiabõiguskantsler, et juhul, kui madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv onmõõdupärase suurusega (st kaebuse esitamise ajal majanduslikult põhjendatud jaeesmärgipärane), võib mõista kohtu aktiivsust ja menetlusökonomilistkaalutlust jätkata kohtumenetlust vaatamata põhiseaduslikkuse järelevalvealgatamisele. Täielikult probleemivabaks ta sellist madalama astme kohtuteväljakujunenud praktikat siiski ei pea, seda nendel juhtudel, kui tekib kahtluskohu määratud uue riigilõivu määra põhiseaduspärasuses (nt juhul, kui seerineb märkimisväärselt alates 1. juulist 2012 jõustunud ja varasemagavõrreldes tunduvalt väiksemast riigilõivu määrast või see ületab määra, milleRiigikohus on varem lugenud ülemäära kõrgeks). Nii peab õiguskantslervõimalikuks lahendust, kus kas praegusel või muul sarnasel juhtumil võib Riigikohuslõpuks leida, et ka madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv ei olepõhiseaduspärase suurusega (või siis leida, et asjassepuutuva riigilõivu suuruson siiski põhiseaduspärane).

33.Tsiviilasjas nr 2-11-9843 määratud riigilõiv 4314 eurot 4 senti ja tsiviilasjas nr 2-11-29293 määratud riigilõiv 4537 eurot 73 senti, samuti tsiviilasjas nr 2-11-17899 määratud riigilõiv 2412 eurot 66 senti ja tsiviilasjas nr 2-08-4366 määratud riigilõiv 2029 eurot 19 senti võivad olla ikkagi ülemäära kõrgeid.Riigilõivu määr kui põhiõiguse piirang peab olema majanduslikult põhjendatudning võimalikult leebe. Ajal, mil Tallinna Ringkonnakohus määras 11. ja 13. juunilning 16. juulil 2012 uued ja põhiseaduspärase suurusega riigilõivud, oli jubateada seadusandja hinnang põhiseaduspärasele riigilõivu suurusele 2012. aastal.Riigilõivuseaduse muudatuste kohaselt oleks riigilõivu määr olnud rohkem kui poolevõi ligi poole väiksem. Õiguskantsleri hinnangul tuleks riigilõivu suurusehindamisel arvestada seadusandja kaalutlusi Riigikogus 6. juunil 2012vastu võetud ning 1. juulil 2012 jõustunud, varasemaga võrreldes tunduvaltmadalamate riigilõivumäärade kehtestamisel. Need peaksid vastama kaasaja ehk2012. aasta Eesti ühiskonna ja majanduse oludele ning saavutama seejuuressoovitud eesmärgid.

Justiitsminister

34.Justiitsminister pidas asjassepuutuvas määras riigilõive edasikaebeõigust ja omandiõigust riivavaiks, kuid põhiseaduspäraseks.

35.Tsiviilkohtumenetluse eesmärk ei ole tagada võimalikult rohket pöördumist tsiviilkohtusse, vaid tagada lünkadeta kaitse isiku oluliste õigustele. Seda õigust on võimalikkuritarvitada põhjendamatute ja liialdatud kahjunõuete esitamisega ning selle piiramine riigilõivu abil on demokraatlikus ühiskonnas lubatud. Seda võib ühtlasi pidada kattuvaks avalikkuse huviga.

36.Lõivu määra sõltuvusseadmine tsiviilasja hinnast aitab tagada, et nõutav summa rajaneb kahjuadekvaatsel ja läbimõeldud arvestusel. Samuti on riigilõivu üheks eesmärgiksttsiviilasjades riigi tehtavate kulutuste hüvitamine kohtupidamisele. RLS lisas 1 sätestatud riigilõivumääradega sooviti need tsiviilasjade lahendamisel muutavõimalikult kulupõhiseks. Näiteks katsid kuni 31. detsembrini 2010 kehtinudriigilõivuseaduse riigilõivumäärad ligikaudu 90% tsiviilkohtumenetlusekuludest, millest tulenevalt ülejäänud 10% jäi maksumaksja kanda. Sellestjärel dуб ka RLS § 57 lõigete 1 ja 22 ning lisa 1 alusel kehtestatudriigilõivumäärade

ratsionaalne põhjendus. Tulenevalt sellest, ettsiviilkohtumenetluses on kohtu rolliks õiguskaitse, õigusemõistmine ja õigusrahu pakkumine omavahel kokkuleppele mitte jõudnud poolte vahel, tuleblugeda põhjendatuks tsiviilvaidlustega seotud kulude katmise kohtuasja pooltekohtukuludest, selmet asetada see koormis maksumaksjale.

37. Justitsminister einõustu väitega, et lõivude kehtestamisega on loodud olukord, kus piiratakse isikul tema eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks kohtuspeõrduda ning seeläbi tema õigust tõhusale õiguskaitsele. Olukorras, kus onolemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikultvõi osaliselt vabastamiseks (tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 180 lõike 1 punkt 1), ei saa pidada kõnealuseid riigilõivumäärasidebaproportsionaalselt suurteks.

Rahandusminister

38. Rahandusminister vastaspõhiseaduslikkuse järelevalve asjade nr 3-4-1-17-12 ja 3-4-1-18-12 kohta, etkuna kohtumenetluses makstavate lõivudega seotud sätteid on pädev välja töötama Justitsministeerium, kellelt praeguses asjas on arvamus küsitud, ei esitarahandusminister eraldi seisukohta.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

39. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõiked 1 ja 22:

“(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

„(22) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.“

40. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde

RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (EURODES)

(1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
51 129,31	4 154,25
57 520,48	4 473,81

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
57 520,48	4 473,81
63 911,64	4 793,37

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
159 779,12	7 349,83
191 734,94	8 308,51

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

41. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2). Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivusekorral.

42. Viimsi Tööstuspark OÜ, A. Kuldmäe ja T. Tallo; A. Päiv; AS DNB Liising; J. Shuba ja J. Lamp esitasid Tallinna Ringkonnakohtule apellatsioonkaebused. Tallinna Ringkonnakohus otsustas 11. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-9843, 13. juuni 2012. aasta määrustega tsiviilasjades nr 2-11-17899 ja nr 2-11-29293 ning 16. juuli 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-08-4366 apellatsioonkaebuste menetlusse võtmise üle.

43. Tsiviilasjas on apellatsioonkaebusemenetlusse võtmise eeltingimuseks riigilõivu tasumine (TsMS § 147 lõike 1 esimene lause, § 637 lõike 1 punkt 3). Seega pidi Tallinna Ringkonnakohus apellatsioonkaebusemenetlusse võtmise otsustamisel (TsMS § 638, § 463 lõige 1) kontrollima, kas neiltoon nõutud määras riigilõiv tasutud.

44. PS § 15 lõike 2 ja § 152 kohaselt peab kohus kontrollima kõiki sätteid, mida kohaldab. Tallinna Ringkonnakohus pidi apellatsioonkaebuste menetlusse võtmisel hindama ka seda, kas neilt tasuda tulevad riigilõivud on põhiseaduspärased. Seejuures ei ole oluline, kas menetlusosalistel on võimalik saada menetlusbüroo (TsMS § 180 lõike 1 punktid 1 ja 2, § 181 lõige 1, §-d 182 ja 183) või saavutada riigilõivuajutamine (TsMS § 181 lõige 3¹), kuna igal kohtusse pöördujalt tuleb võtta risk, et olenemata menetlusbüroo saamisest tuleb tal lõpptulemusena riigilõiv siiski tasuda (Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 18.2) ja seega kohaldatakse tema suhtes riigilõivumäära sätestavat normi. Seetõttu saab Riigikohtu hinnata kohaldamisele kuuluvate riigilõivumäärade põhiseaduslikkust.

45. Tallinna Ringkonnakohus on algatanud tsiviilasjas nr 2-11-9843 põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse apellatsioonkaebuse, millelt oli tasutud põhiseaduspärases suuruses riigilõiv, menetlusse võtmise määrusega. Tsiviilasjades nr 2-11-17899, nr 2-11-29293 ja nr 2-08-4366 algatas Tallinna Ringkonnakohus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse apellatsioonkaebuse käiguta jätmise määrusega. Riigikohtu on aktsepteerinud põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamist sellise menetluskohaga (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-7-12, punktid 36–38).

46. 4473 euro 81 senti, 4793 euro 37 senti ja 8308 euro 51 senti suuruse riigilõivutasumise kohustus tuleneb apellatsioonkaebuste esitamise hetkel (vastavalt 16. juulil, 13. ja 11. juunil 2012) kehtinud RLS § 57 lõigetest 1 ja 22 koostoimes lisaga 1, mis määras, millist riigilõivu tuleb tasuda vastavalt 51 129 euro 31 senti kuni 57 520 euro 48 senti, 57 520 euro 48 sentikuni 63 911 euro 64 senti ja 159 779 euro 12 senti kuni 191 734 euro 94 senti suuruse tsiviilasja hinna korral. Kui nimetatud normid oleksid olnud põhiseadusega vastuolus, ei tuleks apellatsioonkaebustel sellises suuruses riigilõivu tasuda.

47. Tallinna Ringkonnakohtus 16. juulil 2012. aastal tsiviilasjas nr 2-08-4366 tehtud määruseresolutsiooni punktis 1 eksis kohus riigilõivuseaduse lisas 1 sätestatud tsiviilasja hinna vahemike kajastamisel. Kohus märkis ekslikult, et tunnistas RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 põhiseadusega vastuolus olevaks jättes kohaldamata apellatsioonkaebuse esitamisel tsiviilasja hinnaga 51 129 eurot 32 senti kuni 57 520 eurot 47 senti. Kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS lisas 1 oli kirjas tsiviilasja hinnavahe 51 129 eurot 31 senti kuni 57 520 eurot 48 senti. Sellisesse hinnavahele langeb ka selles tsiviilasjas esitatud apellatsioonkaebuse hind 800 000 kroon ehk 51 129 eurot 32 senti.

48. Seega on asjasse puutuvad sätted RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjashinnaga 51 129 eurot 31 senti kuni 57 520 eurot 48 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4473 eurot 81 senti; osas, milles tsiviilasjashinnaga 57 520 eurot 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti; ja osas, millest tsiviilasja hinnaga 159 779 eurot 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

49. Kuna asjasse puutuvad sätted on formaalselt põhiseaduspärased, siis analüüsib kolleegium nende sätetemateriaalset põhiseaduspärasust.

50. Maakohtu otsuse vaidlustamine ringkonnakohtus tähendab PS § 24 lõikes 5 sisalduva õiguse – kaevata enda kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasikõrgemalseisvale kohtule – kasutamist. Tegemist on põhiõigusega, mis laieneb kajuriidilistele isikutele (PS § 9 lõige 2). Õiguse riive on selleks ette nähtud iga ebasoodu mõjutamine. Apellatsioonkaebuselt tasutava riigilõivumäär ja selle tasumise kohustus riihvab esmajoones edasikaebelõigust. Kuinõutavat lõivu ei ole tasutud ja isikut ei vabastata riigilõivu tasumise kohustusest, on apellatsioonkaebuse menetlusse võtmine takistatud. Sellisel juhul ei kontrolli kohus ka väidetud õiguste rikkumist.

51. PS § 24 lõikes 5 sätestatud edasikaebelõigust saab seadusega piirata igal põhjusel, mis ei ole põhiseadusega vastuolus. Riigikohtu üldkogu järeldas 12. aprilli 2011. aasta otsuse kohtuasjas nr 3-2-1-62-10 punktis 45, et põhiseaduse järgi saab lugeda lubatavaks eesmärgi, et hagimenetluses kantakse (vähemalt) rahaliste vaidlustepuhul riigi tehtavad kulud õigusemõistmisele eelkõige menetlusosaliste endimakstavate lõivude arvel (õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu põhimõtte). Samuti on riigilõivu legitimeeriks eesmärgiks põhiseaduse tähenduses menetlusökoonoomia, et vältida põhjendamatute, pahatahtlike jms kaebustemenetlemist (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15. detsembri 2009. aasta otsus kohtuasjas nr 3-4-1-25-09, punkt 23).

52. Apellatsioonkaebuselt tsiviilasjashinnaga 51 129 eurot 31 senti kuni 57 520 eurot 48 senti riigilõivu 4473 eurot 81 senti, hinnaga 57 520 eurot 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti riigilõivu 4793 eurot 37 senti ja hinnaga 159 779 eurot 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti 8308 euro 51 senti suuruse riigilõivu tasumise nõue võib muu hulgas ära hoida põhjendamatute ja pahatahtlike apellatsioonkaebuste esitamist ning soodustab seega menetlusökoonoomia eesmärgi saavutamist. Kuna sobiv on abinõu, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist, ja sobivuse seisukohalt on väideldamatult ebaoproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi saavutamist, on vaidlusalune riigilõiv sobiv abinõu menetlusökoonoomia eesmärgi saavutamiseks. Samuti katavad apellatsioonkaebustel sellises suuruses tasuda tulevad riigilõivud arvatavasti õigusemõistmise kulud selles kohtuastmes (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 26.2; Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas

nr 3-4-1-7-12, punkt 42), olles seega kaõigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgil sobivad abinõud.

53. Samas ei ole apellatsioonkaebustellises suuruses tasuta tulevad riigilõivud vajalikud, kuna õigusemõistmiskulutuste kandmisest osavõtu ja menetlusökonoomia eesmärki on võimaliksaavutada teiste, vähem koormavate abinõudega, mis on vähemalt sama efektiivsed kui praeguses määras riigilõivud. Riigikohtu üldkogu hindas oma viimases riigilõivepuudutavas otsuses 6. märtsil 2012 asjas nr 3-2-1-67-11 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 aluselhagiavalduselt hinnaga 5 000 000 (319 558 eurot 24 senti) kuni 6 000 000 krooni (383 469 eurot 89 senti) määratud 220 000 krooni (14 060 euro 56 senti) suuruseriigilõivu põhiseaduslikkust, leides otsuse punktis 27, et tegemist ei olnud menetlusökonoomia ega õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgidelt vajaliku abinõuga. Üldiselt olid riigilõivuseaduse lisa 1 järgsed riigilõivudalates 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 põhimõtteliselt samas määrashoolimata vääringust, milles need olid riigilõivuseaduse lisa 1 esitatud, jaseega omavahel võrreldavad. Riigikohtu üldkogu on lisaks rõhutanud, et edasikaebede õiguseriive ebamõeldukust suurendab oluliselt see, et apellatsioonkaebuse esitamisekstuleb hagi esitamisel juba tasutud lõiv samas ulatuses teist korda tasuta (Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus kohtuasjas nr 3-2-1-62-10, punkt 48.2).

54. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 7. mai 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-7-12 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 63 911 eurot 64 senti kuni 95 867 eurot 47 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuta riigilõivu 5432 eurot 49 senti, ja osas, milles tsiviilasjas hinnaga 191 734 eurot 94 senti kuni 223 690 eurot 76 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuta riigilõivu 9267 eurot 18 senti. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuvad RLS lisa 1 tabeli määrad, mis eelnevad Riigikohtu asjas nr 3-4-1-7-12 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks tunnistatud riigilõivumääradele:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
51 129,31	4 154,25
57 520,48	4 473,81
63 911,64	4 793,37
95 867,47	5 432,49

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
159 779,12	7 349,83
191 734,94	8 308,51
223 690,76	267,18

Seega hindab Riigikohus praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas selliste riigilõivude põhiseaduspärasust, mis on võrreldavad Riigikohtu juba põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud riigilõivumääradega ja mille sätestas sama riigilõivuseaduse redaktsioon. Seetõttu on ka praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas asjakohane lähtuda Riigikohtu varasemas kohtuasjas esitatud seisukohtadest.

55. Vaadates üldistmajanduslikku olukorda, ületavad asjassepuutuvad riigilõivud märkimisväärselt 2012. aasta Eesti keskmist brutokuupalga määra (Statistika-ameti andmetel 2012. aasta II kvartalis 900 eurot) ning töötasu alammäära (Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. aasta määruse nr 169, „Töötasu alammäära kehtestamine“ § 1 kohaselt 290 eurot) (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-7-12, punkt 44).

56. Riigikohtu üldkoguleidis 6. märtsi 2012. aasta otsuses asjas nr 3-2-1-67-11 (punkt 27.3) ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 7. mai 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-7-12 (punkt 45), et arvestades Eesti keskmise kuupalga määra ja töötasu alammäära, võib ka nt kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 tabeli alusel arvatud suuruses või ka väiksemriigilõiv hoida isikuid põhjendamatult ja pahatahtlikult kohtusse pöördumast ning saavutada sellega sama efektiivselt, kuid isikute õigusi vähem piiravalt menetlusökonoomia eesmärgi. Samas, mida kõrgemad on riigilõivud, seda enam tegelevad kohtud menetlusabi taotluste lahendamisega. Määruse peale, mille ajakohasust ei ole võimalik tagada, saab esitada määruskaebuse. Sellisel juhul kuulub kohtute ressursi rohkem menetluslike, mitte sisuliste küsimustel lahendamisele ning kõrge riigilõiv ei aita menetlusökonoomia eesmärgi saavutamisele kaasa, vaid takistab seda.

57. Asjassepuutuvates määrusriigilõivud katavad tõenäoliselt rikkalikult ka õigusemõistmise kulud selleskohtuastmes (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-7-12, punkt 46).

58. Kolleegiumi hinnangul ei ole ka praeguses asjas asjassepuutuvad riigilõivud eespool esitatud põhjustelt vajalikud menetlusökonoomia ega õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgi täitmiseks.

59. Tsiviilasja nr 2-11-17899 menetlusosaline A. Päiv esitas Riigikohtule taotluse, et Riigikohus annaks Tallinna Ringkonnakohtule selged juhised põhiseaduspärase suurusegariigilõivu määramiseks olukorras, kus Riigikohus on tunnistanud konkreetseriigilõivu põhiseadusvastaseks. Kolleegiumi hinnangul saab kohtu määratud tasumisele kuuluva riigilõivu suuruse põhiseaduspärasust kontrollida edasises (kaebe)menetluses.

60. Riigikohus tunnistas PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga 51 129 eurot 31 senti kuni 57 520 eurot 48 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4473 eurot 81 senti; osas, milles tsiviilasjas hinnaga 57 520 eurot 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti; ja osas, milles tsiviilasjas hinnaga 159 779 eurot 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

Märt Rask, Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Henn Jõks, Ott Järvesaar